

Jurij Franulić

SMOTRA BOGU POSVEĆENIH OSOBA IZ NEREŽIŠĆA NA BRAČU

"Spominjite se djela što ih oci naši

izvršiše u svoje vrijeme.

Steći ćete tako slavu veliku,

bit će vam besmrtno ime."

(1 Mak 2,51).

Čovječanstvo ide u susret trećem tisućljeću, što sadašnji Papa često naglašava. To je treće tisućljeće zapravo kršćanske ere. Kršćanstvo je u svjetskim razmjerima staro dva tisućljeća, u hrvatskom narodu pak trinaest stoljeća. Budući da počeci Crkve u Hrvata sežu u prvo tisućljeće (641.g. datiraju prvi kontakti Hrvata s Rimskom Crkvom¹), a tijekom drugoga tisućljeća očuvala je svoj neprekidni slijed, opravdano je govoriti kako i naša domovinska Crkva ulazi u treće tisućljeće svojega opstojanja i djelovanja.

Ne samo da Crkva u Hrvata ide u susret svojem trećem tisućljeću, nego se to može tvrditi i za pojedina hrvatska naselja. Konkretno je ovdje riječ o Nerežišćima na Braču, koja - poput domovinske Crkve - broje trinaest stoljeća svojega neprekinuta slijeda. Utemeljeno se drži da su Hrvati ondje bili već u 7. stoljeću, a samo je ime mjesta hrvatsko (nerez = neobradivo zemljište).² U sličnom mjestu ima pojedinaca, čiji su rodovi gotovo vršnjaci svojega zavičaja: njihovi su preci ondje potvrđeni još u prvom tisućljeću. Naime, dvanaest rodova bračkog praplemstva (onoga koje svoje plemstvo vuče još iz stare hrvatske države) u 9/10. st. utemeljilo je benediktinsku opatiju sv. Ivana Krstitelja u Povljama na Braču. Od tih dvanaest rodova šest ih je bilo iz Nerežišća,³ gdje danas živi samo rod kojemu pripada i pisac ove studije.

Premda Nerežišća kao naselje imaju svoju trinaeststoljetnu povijest, za njihovu se župu pouzdano može tvrditi da je bila formirana prije 1000. godine. Te

1. J. BUTURAC - A. IVANDIJA, *Povijest Katoličke crkve među Hrvatima*, Zagreb 1973, 36.

2. J. ŠIMUNOVIĆ, *Vodič po otoku Braču*, Zagreb 1987, 91-98.

3. I. OSTOJIĆ, *Benediktinska opatija u Povljama na otoku Braču*, Split 1934, 82; ISTI, *Povlja - povijesni prikaz*, Split 1968, 37-38; V.A. DUIŠIN, *Zbornik plemstva I*, Zagreb 1938, XIII-XIV, XXVIII; F. HEYER VON ROSENFELD, *Der Adel des Königreichs Dalmatien*, Nürnberg 1873, XV; J. FRANULIĆ, *Hrvatsko plemstvo, u Nedjeljna Dalmacija*, 1007 (1990).

godine Nerežišća postaju upravno središte Brača (i ostaju do 1827. godine, kad se ono premješta u obližnji Supetar).⁴ Uza svu potvrđenu tisućljetnu povijest nerežiške župe, u obrađivanju ove teme došli su u obzir svećenici, redovnici i redovnice iz Nerežišća od 1400. g. do danas. To je posve razumljivo, jer prije spo-

Pročelje nerežiške crkve (crkva, spomenuta na istom mjestu već u 13. st., dobila je sadašnji izgled u 18. st.)

menute godine gotovo da i nema očuvanih vrela iz kojih bi se mogli crpsti potrebni podaci. Nadalje, tek se u to doba u širim razmjerima počinju pojavljivati prezimena,⁵ po kojima se daje odrediti zavičajnost pojedinih Bogu posvećenih osoba.

1. Svećenici

U svrhu prikupljanja podataka o duhovnim osobama iz spomenutoga mjesta najviše su poslužila dva arhiva (pismohrane): biskupski u Hvaru i župski u Nerežišćima. U manjoj mjeri koristila su se ostala pisana vrela i znanstvena literatura. Na temelju spomenutih istraživanja izlazi da je u Nerežišćima od 1400. godine do danas rođeno 98 svećenika, među kojima je 8 redovnika.⁶

4. Usp. bilj. 2.

5. ŠIMUNOVIĆ, *Naša prezimena*, Zagreb 1985, 300-301.

6. FRANULIĆ, *Svećenici, redovnici i redovnice rođeni u Nerežišćima od 1400. g. do danas*, u *Sveta Mare - župski list Gospe Karmelske Nerežišća* 3(1981) 6-8.

rad so
vijest
i i re
e spo

Razumljivo je da u ovom prikazu neće biti doneseni iscrpni podaci - kojima bi se planu ovoga prikaza raspoloživo - o svakom pojedinom svećeniku, nego će oni biti tek skupno navedeni po njihovim prezimenima. Najviše ih je bilo s prezimenom Dubravčić: 10, Harašića je bilo 8, Cvitanića i Kevešića po 5. Po 4 svećenika imali su rodovi Fertilio i Petricio. Po 3: Defilippis, Drivodilić, Filippi, Martinis, Nigoević, Pavišić, Sabbioncello. Po 2: Avancanić, Cerinić, Lalinović, Mladojević, Radmilić, Stipinović, Škričić, Žuvić. Po jednog svećenika dale su sljedeće obitelji: Barbirić, Boldović, Buljević, Cerineo, Cesarović, Franulić, Glasić, Grnsović, Grimani, Jerčić, Jerković, Kraljić, Krstulović, Maroi, Martinić, Mladomislav, Nakić, Pekasović, Restović, Svetinović, Šćapanović, Tomba, Veselić-

potre-
i pre-
soba.

Mlado mise don Josipa Franulića 1977. g. Uz oltar četiri tada živa svećenika iz Harašića (s lijeva na desno: Pavišić, Jerković, Mladomislav, Krstulović).

ijesta
ski u
itera-
). go-

bračnici i Vidošević. Među navedenim prezimenima ima i onih kojih su nositelji već izumrli. Što se pak tiče imena dotičnih svećenika, ona su isključivo uobičajena svetačka, među kojima se rijetkošću ističe samo jedno (David Dubravčić, 18.st.).

mas, u

S obzirom na vremensko razdoblje u kojemu su živjeli i djelovali ti svećenici, istaknimo da ih je 7 rođeno u 15. st., 22 u 16.st., a 24 u 17.st. Najviše ih je rođeno tijekom 18. stoljeća: čak 36. U prošlom stoljeću rođeno je 6 svećenika, a u ovom 3 (među kojima i pisac ove studije).

Sve do 1826. godine, kad je započelo radom *Centralno bogoslovno sjemenište* za Južnu Hrvatsku u Zadru, glavnina svećeničkih kandidata iz Nerežišća pravljala se za svećeništvo u svojem zavičajnom mjestu, kako se u prošlosti inače prakticiralo. Poučavao ih je župnik s ostalim mjesnim svećenicima. Kad je broj klerika u povijesti nerežiške župe bio najveći - 1768. godine bilo ih je 8 imali su i posebnog svećenika iz Splita za učitelja svećeničkih kandidata. No prije otvaranja spomenutog sjemeništa u Zadru, bogatije su nerežiške obitelji slale svoje sinove u domaća (Split, Hvar) i talijanska (Rim, Venecija) sjemeništa.⁷

1.1. Dužobrižnici

Stupanjem u klerički stalež budući su svećenici gotovo redovito bili dodijeljeni na službu župskoj crkvi svojega zavičaja. Obavljali su službe župskih pomoćnika (istodobno su bila dvojica ili trojica), ispovjednika, (vjero)učitelja,⁸ orguljaša, ceremonijara i sl. Povjeravala im se uprava pojedinih mjesnih crkvića (ima ih 10), a uzdržavali su se prihodima njihovih imanja. U prošlosti je bilo svećenika bez ikakva zaduženja u župskoj crkvi i bez dodijeljena beneficija (nadarine) pa su takvi obrađivali zemlju. Najviše je svećenika mještana živjelo u župi 1764. godine, kad ih je sa župnikom ukupno bilo 15 (stanovnika je tih godina u mjestu oko tisuću). Pojedini su svećenici bili na službi po bračkim župama, dok su na ostalim otocima hvarske biskupije bili neznatno zastupljeni, a svega ih je nekolicina pripadala ostalima južnohrvatskim biskupijama.⁹

Kakvih su ljudskih i svećeničkih odlika bili pojedinci među tim svećenicima, svjedoče nam i dva kratka zapisa u povodu njihove smrti. Za jednoga se kaže da je bio "predobar i vrijedan da se vazda oplakuje." Drugi se pak "odlikovao izvanrednim služenjem Crkvi, a svima je bio drag zbog izvrsnih duhovnih darova, kojima je bio čudesno obdaren."¹⁰ Dirljiviji su slučajevi kad su dvojica mjesnih svećenika, kao župnici u zavičaju, premda već invalidi, revno obavljala svoju dušobrižničku službu. Jedan je kao 80-godišnjak zbog kostobolje većinom ležao u krevetu, ali bi se na velike blagdane dao donijeti u crkvu pa bi ondje ispovijedao i propovijedao. Drugi, pošto je oslijepio, bio je većinom vezan uz kuću, ali je nastavio redovito propovijedati još pet godina.¹¹ Ovdje se također

7. FRANULIĆ, *Posttridentni odgoj bračkih klerika*, u *Spectrum* 2(1976) 11-15.

8. Osim što je bio zauzet vjeroučitelj, Nikola Sabbioncello (1867-1953) objelodanio je s tog područja članke u *Listu biskupije* i u *Sacerdos Christi*. Taj vrstan poznavatelj talijanske književnosti preveo je s talijanskoga na hrvatski životopis sv. Josipa Kotolenga, koji je tiskan 1936.g.

9. Usp. bilj. 6.

10. Župski arhiv Nerežišća (unaprijed ŽAN), *Matice umrlih* I, 12'; III, 94.

11. FRANULIĆ, *Crkvene prilike u Nerežišćima na Braču po zapisnicima biskupskih vizitacija (1585-1928)*, diplomatska radnja, Split 1976, 22, 25.

spomenuti rijedak primjer svećeničkog službovanja samo na jednom mjesnom mjestu. Njegovan Kevešić (1877-1952) punih 50 godina bio je župnikom u Škripu na Nerežišćima.

Govor o dušobrižničkoj djelatnosti svećenika Nerežišćana zaključimo izvatakom iz tiskana nekrologa Šimi Nigeoviću koji je, u dobi od 39 godine, umro 1884. godine, podline: "Diveći se u Šimi onim odlikama koje danas, na žalost, nisu tako česte, Nerežišća su ga biskupovim pristankom izbrala za župskog upravitelja. Njegov se zavičaj nije nimalo prevario. Don Š.N. savršeno je odgovorio općem zovu - bez straha od pretjerivanja - možemo reći da je žrtva svoje izvanredne sposobnosti. Bistra uma, plemenita srca, otvoren i uglađen u ponašanju, upravljao je svojim župom punih 13 godina onom razboritošću i umnošću kojom se odlikuje svaki dobar čovjek. Uz krevet umirućeg i u siromašnoj kolibi bio je anđeo tješitelj. Tko je patilo, u njemu je nalazio svaku utjehu. Veći dio prihoda od nadarbine stavljao je na raspolaganje bijednima. Crkva je don Šimi bila glavna briga. On je doista bio pravi svećenik!"¹²

1.2. Učitelji¹³

Poznato je kolike su zasluge crkvenih ljudi na području školstva diljem srednjoevropske Europe. Do najnovijega doba ono je bilo gotovo isključivo u rukama crkvenih službenika. I nerežiški kler nije u tomu bio iznimka: neosporan je njegov doprinos na području prosvjete i kulture.

Počeci crkvenih privatnih škola u mjestu, o kojima imamo sigurne i namjerane podatke, sežu u sami početak 17. stoljeća. To ne znači da se i prije toga mjesni svećenici, kao rijetki ili pak jedini pismeni ljudi, nisu bavili poučavanjem. Najvjerojatnije je da su upravo oni bili učitelji ne samo onoj djeci koja su se zadovoljavala opismenjavanjem i najosnovnijim znanjem nego i onima koji su daljnjim školovanjem izabrali klerički ili pravničko-odvjetnički stalež i poslije bili u službi mjesnog suda.¹⁴

Dok su se pojedini mjesni svećenici usputno bavili poučavanjem, Dominiku Periliju (1766-1828) to je bila prvotna preokupacija. On se odmah poslije svećeničkog ređenja (1788.g.) prihvatio obveze da u mjestu drži privatnu školu. Predavao je gramatiku, retoriku, filozofiju i moralnu teologiju neprekidno tijekom 10 godina, naime do 1798.g. Školu je polazilo 20-tak mladića, a samo su mu dvojica ili trojica davala koju nagradu. Obeshrabren takvom nezahvalnošću, napus-

12. *La Difesa* (Split) 36(1884).

13. FRANULIĆ, *O ulozi svećenstva u prošlosti nerežiškog školstva*, u *Sveta Mare* 4(1980) 15.

14. Raspelo, na koje su se - kako kaže predaja - zaklinjali dok je u Nerežišćima bio sud za cijeli otok (do 1827.g.), danas se čuva u nerežiškom župskom uredu.

OVITENI DAVN

tio je taj posao pa je neko vrijeme bio u dvojbi da li opet otvoriti privatnu školu ili poučavati u državnoj školi. Imajući u vidu dobro svojega zavičaja, prihvatio je u državnoj školi službu učitelja, na koju ga je biskup imenovao 1800. godine. Na toj je službi ostao do 1806. godine, naslijedivši također domaćeg svećenika Josipa Dubravčića (1745-1822), koji je biskupovim dekretom bio učitelj državne pučke škole od 1798-1800. godine. Iz navedenih podataka zaključujemo da organizirana državna pučka škola u Nerežišćima opstoji već 1798. godine, otkad ima neprekinuti slijed do danas.

Osim spomenutih svećenika koji su predavali osnovnu izobrazbu, svakako treba spomenuti i jednoga sveuč. profesora, doktora kanonskoga i građanskog prava, Ivana Dubravčića (1735-1802). Pročuo se kao privatni učitelj plemićkih sinova u Veneciji pa je to uvjetovalo i njegov napredak u karijeri: oko 30 godina "zanosnom revnošću i pomnom marljivošću" predavao je na sveučilištu u Padovi.¹⁵ Osim Dubravčića, još je jedan svećenik bio doktor obaju prava (Filippi u 17.st.), a drugi (Kevešić u 18. st.) filozofije i teologije.¹⁶

1.3. Dobrotvori

Premda već sama svećenička služba u sebi uključuje dobrotvornost - taj svećenik je "čovjek za druge" - nerežiški su svećenici i u praksi dokazivali svoju djelotvornu kršćansku ljubav. Razumljivo je da za sva njihova dobročinstva znade samo Sveznajući, dok je ta njihova djelatnost tek u neznatnom dijelu dokumentirana. Ovdje ćemo iznijeti što od toga nalazimo u povijesnim vrelima.

Kao što su se svjetovnjaci oporučno sjećali zavičajne crkve, ostavljajući joj ne male zaklade, u tome nisu zaostajali ni svećenici. Tako je jedan, primjerice, ostavio znatnu svotu novaca za nabavu crkvenog inventara, a drugi da se urese pojedini oltari.¹⁷

Nisu se mjesni svećenici iskazivali dobrotvorima samo u korist lokalnih crkvenih objekata, nego su tako postupali i prema svojim kolegama u potrebi. Vidjet ćemo kako su upravo njihova pomoć i razumijevanje vezani uz početke tzv. pustinjačkih nastamba na južnoj strani Brača. Kad su 1550.g. bježeći pred Turcima došli na Brač poljički glagoljaši, obratili su se Jurju Drivodiliću koji im je daro-

15. F.M.GOLLE - J.VEDOVA, *Fasti Gymnasii Patavini* I/I, Patavii 1841, 23, 38, 40, 162.

16. Njegova doktorska diploma u obliku knjige, pisana na pergameni 1759. g. u Rimu, čuva se u žup. arhivu u Milni na Braču.

17. FRANULIĆ, *Svećenici, redovnici i redovnice rođeni u Nerežišćima od 1400.g. do danas*, (rukopisni svezak), 50, 100.

18. STAMPA *Per li Rev. Sacerdoti secolari abitanti negli Eremi di Valdespina e Blazza nell' Isola della Brazza Diocesi di Lesina*, Venezia 1785, 9-10, 12-15; N.MILIČEVIĆ, *Povijesne crtice o Pustinji Blaca na Braču*, Blaca 1897, 88.

sva svoja zemljišta, gdje su se nastanili ti prvi stanovnici poslije slavne pustinje Dračeva Luka, također iz Poljica, izabiru za patrona Jerka Petricija da upravlja njihovom nastambom i njezinim dobrima.¹⁹

1.4. Pustinjaci

Premda provodeći uobičajen način života u zavičaju, zacijelo su pojedini među nerežiškim svećenicima ostvarili onu evanđeoski utemeljenu maksimu: "u svijetu ali ne od svijeta". Uza sve to, trojica su se od toga klera povukla izvan nastambenih mjesta i njegovala anahoretski način života. Na teško pristupačnim mjestima, u neudobnim obitavalištima, slavili su Boga molitvom i pokorom.

U tom je smislu prvi Juraj Dubravčić, oko 1460.g. utemeljitelj pustinjačke nastambe u tzv. Zmajevoj špilji, koju je oporučno ostavio "picokarama" (o njima se čitaju govora kao o redovnicama).²⁰ Dva brata, Juraj i Pavao, također s prezimenom Dubravčić, g. 1477. začetnici su pustinje zvane Silvio²¹ (od lat. silva = šuma, dubrava, odatle Dubravčić), gdje su se poslije nastanili poljički svećenici pripoljšaši. Uz netom navedene podatke i ono što je rečeno o nerežiškim svećenicima kao dobrotvorima, jasno je da svećenici iz Nerežišća stoje u počecima tzv. "pustinja" na južnoj strani Brača, onih u kojima su obitavali svećenici glagoljci (do u prošlo stoljeće) i "picokare" (do pred zadnji svjetski rat).

1.5. Graditelji

Mjesni su svećenici, poglavito ako su bili župnici u zavičaju ili drugdje, vodili brigu o crkvenim zgradama i uopće o vremenitim dobrima koja su im bila povjerena na upravljanje. To je obuhvaćalo svagdanji nadzor nad dotičnim objektima, koje je trebalo čuvati od većih oštećenja, a time i od većih izdataka. Jasno je da u tu njihovu djelatnost također spadaju popravci i obnove.

Premda znamo da su se neki od navedenih radova izvodili u doba službovanja pojedinih svećenika (primjerice, 1593.g. nerežiška crkva bilježi jednu veću popravku, makar natpis na njezinu pročelju ne spominje poimence onodobnoga župnika), navest ćemo jedinstven nama poznati primjer, gdje je na kamenoj ploči naznačeno i ime župnika. To je Mihovil Grimani, kojega kao župnika Grablja na Hvaru spominje natpis iz 1783.godine. Odande doznajemo kako je pučanstvo

19. STAMPA..., 1-2.

20. FRANULIĆ, (preveo), *Valierova vizitacija hvarske biskupije 1579. godine (Prilog Vjesnika hvarske biskupije 1976.)*, 60.

21. STAMPA..., 3; J.BATELJA, *Pustinja Silvio*, u *Bračka Crkva* 1 (1990) 1-2; 2(1990) 6-7.

dotične župe njegovom zaslugom svoju " crkvu velikim dijelom ponovo sagradilo i poslije gotovo šest godina rada učinilo grobnice i uresilo mramornim oltarom. " 22

Dok su pojedini svećenici bili začetnici graditeljskih i obnoviteljskih radova koji su se izvodili njihovom skrbi i potporom, bilo je i takvih koji su, uz obavljanje svojih profesionalnih dužnosti, bili dobri obrtnici. Tako je primjerice Jeronim Dubravčić, kao vrstan graditelj satova, 1538.g. načinio i onaj na zvoniku korčulanske stolne crkve, zajedno s pozlaćenom i oslikanom željeznom kuglom za prikazivanje Mjesečevih mijena.²³

1.6. Domoljubi

Suvišno je isticati kako je hrvatsko svećenstvo tijekom povijesti bilo uvijek u službi narodne ideje, premda se o domoljublju u današnjem smislu može govoriti tek od početka 19. stoljeća, otkada datira buđenje nacionalne svijesti, koja ima slijed do danas. Stoga bi ovaj podnaslov obuhvaćao svećenike rođene u zadnja dva stoljeća. O izrazitu domoljublju jednoga od njih imamo i tiskani zapis. Njegova domoljubna djelatnost pada u doba kad su talijanaši (autonomaši) bili protivni ujedinjenju Južne sa Sjevernom Hrvatskom, za čim su težili upravo hrvatski domoljubi.

U nekrologu Mihovilu Glasinoviću, koji je u dobi od 52 godine umro 1892. godine, čitamo i ovo: " S početka razvoja čisto hrvatske ideje gorljivo zagrlji trobojnu zastavu, koju je nosio i značajno i nepokolebljivo sve do groba. Uvjeran da je sin ove zemlje, prinosio je, koliko mu bijaše moguće, svoj kamenčić raširenju domovinske zgrade. Nijedna teškoća, nijedna, niti najveća, protivnost nije ga mogla svladati, čime zadobi mnoge štovatelje i prijatelje, koji najviše zamjerahu u njemu iskrenost i značajnost. Uloži velik i požrtvovan trud da svoje rodno mjesto preporodi u čisto hrvatskome duhu, česa radi pritegnu na se strijele usilničke te napadaje zavedene i potkupljene fukare. Trudio se je da se i uprava općine njegova rodnoga mjesta drži pravca pravednosti i reda, zbog česa je pretrpio mnogo neugodnosti. Vazda bijaše savjetnik pravednosti, iskrenosti i istine za dobrobit svoje domovine. (...) Hrvatska ti zemlja bila laka jer si joj bio odan sin! " 24

2. Redovnici

Dok je, poslije 15-godišnjeg istraživanja, vrlo mala mogućnost da bi se pronašao još koji svećenik Nerežišćanin, to se za redovnike ne bi moglo reći. Premda

22. M.ZANINović, *Iz starije prošlosti Grablja*, u *Hvarski zbornik* 1, Hvar 1973, 138-140.

23. C. FISKović, *Korčulanska katedrala*, Zagreb 1939, 43, 93.

24. *Katolička Dalmacija* (Zadar), 10 (1892).

Uređivanje za redovnicima pomnjivo izvedeno, ipak ostaje otvorena mogućnost da nisu svi registrirani iz dvaju razloga: polaganjem redovničkih zavjeta mijenjali su imena, a često se navode samo imenom bez prezimena i s oznakom da su s

Utvrđeno je svega 8 redovnika rodом iz Nerežišća: tri konventualca (Drivodilić, Fertilio, Svetinović), četiri dominikanca (dvojica s prezimenom Fertilio, jedan Filippi i jedan Tomba; svi s akademskim gradusima, dvojica i provincijali) te jedan augustinac (Dubravčić). Dvojica od navedenih triju konventualaca zaslužuju da se o njima napiše nešto više od samoga spomena.

Dr. Lovro Fertilio (1805-1846) bio je među prvima koji su primljeni u redovništvo konventualaca, s afilijacijom samostanu sv. Ante u Padovi, poslije razrušenja crkvene ponovne uspostave redovničke zajednice 1826.g. (bili su je ukinuli francuzi 1808.g.). Zadnjih deset godina svojega života obavljao je službu ispraviteljsku, najprije za poljski a zatim za hrvatski jezik, u vatikanskoj bazilici sv. Petra, gdje je određeno vrijeme bio i kancelar Kolegija ispovjednikâ.²⁶

Konventualac Drivodilić zapravo je fra Bernardin Splićanin.²⁷ Ako on i jest Splićanin po mjestu boravku - u samostanu sv. Frane, gdje mu je postavljena spomen-ploča - rodом je iz Nerežišća. Umro je neposredno prije 8. prosinca 1499.g. i može se pretpostaviti da je bio žrtva turskog nadiranja u blizini Splita.

Svega 28 godina poslije Gutenbergova izuma tiskarskog umijeća, tiskana je 1493.g. prva knjiga na hrvatskom jeziku - glagoljski misal. Prva pak hrvatska knjiga s latiničkim slovima objelodanjena je 12.III. 1495.g. u Mlecima i to je *Evangelistar* (poslanice i evanđelja) *Bernardina Splićanina*.

Na molbu fra Bernardinove majke sastavljen je popis svih stvari njezina nedavno preminulog sina. Dva su bilježnička zapisnika inventara pokretnina, datirani 10. i 11. prosinca 1499.g. Za ono doba fra Bernardin posjeduje bogatu osobnu knjižnicu, što odaje učena redovnika koji zna cijeniti knjigu. U spomenutom popisu navedeno je preko 240 knjiga, od kojih je dosta tiskano na pergameni. Neke knjige navode po naslovima, primjerice rimski klasici, a spominju se i knjige pisane rukom.

25. Tako primjerice Talijani hrvatskog sveca Leopolda Bogdana Mandića nazivaju Padre Leopoldo da Castelnovo (O. Leopold iz Herceg-Novoga).

26. M. C. M. O'DONNELL, *Frati Minori Conventuali - Penitenzieri nella Basilica di S. Pietro in Vaticano*, Città del Vaticano 1975, 49; LJ. MARAČIĆ (uredio), *Hrvatska provincija franjevac konventualaca nekad i danas*, Zagreb 1989, 79,111.

27. JURANULIĆ, *Fra Bernardin Splićanin zapravo je Bračanin*, u *Bračka Crkva* 1 (1989), 8-9; P. RUKUNJE, *Fra Bernardin (Splićanin) Drivodilić i hrvatski Evangelistar tiskan u Veneciji 12. ožujka 1495.*, u *Marulić* 2 (1986), 159-166; ISTI, *Još nešto u svezi s fra Bernardinom Splićaninom*, u *Marulić* 6 (1987), 769-776; M. ŽUGAJ, "Gospodin" fra Bernardin Drivodilić "Splićanin" i njegov *Evangelistar tiskan 1495.*, u *Marulić* 2 (1987), 198-207. Za tekst i bibliografiju o fra Bernardinu Splićaninu usp. *Hrvatski biografski leksikon* I, Zagreb 1983, 703-705.

ipit vulgarizacio dalmati...
 prebacionum: z benedictionum: continentium in missali.
 Dominica prima de aduentu. Et tenge pustale blatenoga

paula apostola kerimglanom. 1. 1. 1.
 Karvo. Znauchi da vrime test ure nam odasna usta
 tisse: Alada stanouito blize vest nasce ipasenge negor-
 mo uerouali: Noeb minula vest, adan sege priblesal:
 Oduarzimo zato odnas dila od ramnosti iobucimose
 uorusge od suistosti: rachoda udan pocteno budemo
 boditi: Neugidenyu. ni upiryu Ne ulexanyu necistoebie me poe-
 tenya. neuprigonaryu od iarzbe inenauodsti: Da obucitelle
 gospodinom vsucharstom. Dastidouange sueto. euangel. polsci

Ono vrime. Rece vrus uenikom suogim Buduzlan chya
 vsimcu. i. missecu. i. usuisaan: anazemglu xalost gunticba. cu-
 chia strada buenya i morichoga i ualof sabmichi gludi od strab. i
 yceebanya: tcha bote priti uarou. isega lura: vere criposti nebest
 che boteie ganuti Itada bote uidati lina bozyega greditchi nobla
 cbu soblastu nelichom melizastuom: Quaugitimu. chadast poc-
 nu cinit: bogledagte yu. duignit glaue nasce. gerese pribiluge
 odebnuglengenaste: Irece gumprilichu om: Eligte unochlu.
 vlla gmaritabla: chada ure poeignu danati izsete. Bog: znate da
 blizu vest lito: Tacho yuij kada budete uiditoga dalle cine snayte
 da blizu vest craglefituo borge: El gistinu gosporu vami damenty
 neenarod om: doclesse sfacha nchastice: Mebo izemglia boebie
 pomagnchati. daryci moye nechie pomagnchati.

Dominica secunda de aduentu. Et tenge: p. b. p. a. kerimglanom
 Karvo 11. a godire pyfana yessu. manas nauch pifana yessu da
 pouitarp glengij ipo utiscengij od pifam. budemo usange gi-
 miti Bog ugistinu od ustarp glenya y od utisenya: day nam znati
 yednomu sdrugim povskaritu da vedimo vednimiti. budete
 etonati boga y otca gospodina nascega isukarsta. Zato prisimgli-
 tesse meyu tobom kaconafge y isukarst priyal upoctengi bozyem.
 Bonoru ugistinu da vest byl vsukarst oblutitegl zakona odd bri-
 souany a cichia gistine borge. napomaryenge obitouany oraac:
 Anarodi ugistinu suarbu milosardva da ctuyuu boga kacho pifa-
 no vest: Zato isponidatille budu tebi vnafo dth gospodine y gime-
 nu. tuomu budustaniti: I yosebie gonory: Etesclite senarodi spu-
 kom gne gouijm: I yosebie naspet: Dnalite ssi narodi gospodina
 y uelchite gneg a. sli puci: y naspet isagya recee: Budce choren od

• a u

Početni list iz hrvatskog Lekcionara Bernardina Splićanina (Drivodilića iz Nerežišća) koji je tiskan u Mlecima 1495. g.

Najvrednije u tom inventaru jest što se spominju 173 knjige toga *Lekcionara* (140 uvezanih i 135 još neuvezanih), pohranjene u podrumu splitskog bačvara Bernolava. Navedeni broj svjedoči da je taj naš latinički prvotisak (inkunabula) dostigao za ono doba u velikoj nakladi, koja se - po svemu sudeći - nije raspravila iz Venecije, nego je prenesena u Split. Nije nevjerojatno da je dio izdane *Lekcionara* bio rasprodan u radoblju od njegova objavljivanja 1495.g. do početka 1499. godine, kad se na već spomenutom mjestu čuva navedeni broj primjeraka u fra Bernardinovu vlasništvu.

U vezi s fra Bernardinovima nerežiškim podrijetlom navedimo i to kako je fra Bernardin, samostanski braćom, dvije godine prije smrti, jednoglasno zaključio da se "Spilicini dolac" preda na obradu jednomu bračkom težaku. Nije isključeno da je dotični težak bio neki njegov rođak. Fra Bernardin je još u djetinjstvu imao priliku upoznati franjevece konventualce koji su, zacijelo, povremeno dolazili u "Spilicini dolac", vlasništvo njihova splitskog samostana.

U fra Bernardinovu *Lekcionaru* sva su čitanja iz glagoljskog misala redigirana u čistoj pučkoj čakavštini - ondašnjemu govornom jeziku Južne Hrvatske - da budu puku u crkvi razumljiva. Njegov temeljiti rad postigao je potpun uspjeh. Prvo izdanje 1543. izlazi drugo, a g. 1568. treće izdanje njegova *Lekcionara*. "Ti tekstovi koji su se svake nedjelje čitali u crkvi, tijekom stoljeća na širokom su prostoru pokazali jezičnu osjetljivost i oblikovali izražajne vrijednosti cijeloga naroda."²⁸ Bernolikov je *Lekcionar* bio temelj ne samo jezika nego i stila hrvatskih pisaca 16. stoljeća.

3. Redovnice

Vremenskim slijedom najprije dolaze dominikanske trećoretkinje, pučki naziv "picokare" (po talijanskoj riječi *pinzochera* = pobožna žena).²⁹ One su u Splitu, uz crkvu sv. Margarite, imale svoj samostan od 1491. do 1663.g. Njihova zajednica brojila je 3-4 članice, većinom iz Nerežišća.

Nosile su crne haljine s bijelim velovima, živjele po *Pravilu sv. Dominika*, a oblačenje su obavljali dominikanci iz Bola. Pošto su redovito bile nepismene, molile su mjesto časoslova određen broj Zdravomarija. Na molitvu su se sastajale tri puta dnevno. Živjele su radeći svojim rukama, a imale su i neka zemljišta koja

²⁸ H. KATIČIĆ - S. P. NOVAK, *Dva tisućljeća pismene kulture na tlu Hrvatske*, Zagreb 1988, 42.

²⁹ J. ŠITKA, *Hrvatska kršćanska terminologija*, Split 1976, 207. Neke su kuće picokara po Južnoj Hrvatskoj doživjele i više stoljeća, poglavito u Poljicima, na Braču, u Dubrovniku, a i drugdje. Neke su picokare pripadale kojemu redu, ponajviše franjevačkom i dominikanskom, ali su ih imale i benediktinke. Usp. I. OSTOJIC, *Benediktinci u Hrvatskoj* II, Split 1964, 485 (3).

su im ostavili utemeljitelji. Nadstojnice su se znale tužiti na njihovu nepopulšnost, ali - začudno - nisu željele da ih biskupi, u prigodi svojih pohoda, zovnu na odgovornost. Brinule su se za obližnju crkvu. Glede zavjeta koje su polagale trećoretkinje, kao i ostale po Braču, raspravljao je 1629.g. vizitator s nekolicinom otočkih svećenika. Radilo se o tomu jesu li ti zavjeti svečani ili privatni. Većina je naginjala mišljenju da su privatni.³⁰

U razdoblju od 15. do 19.st. u povijesnim vrelima nalazimo 20 "picokara" iz Nerežišća. Boravile su u spomenutom mjesnom samostanu ili pak na južnoj strani Brača u dvjema pustinjačkim nastambama, koje su spadale pod upravu nerežiškog župnika. "Picokare" su bile iz slijedećih obitelji: Bajanović, Baković, Balojević, Barbirić, Brešković, Cerinić, Cvitanić, Defilippis, Filippi (2), Gardella, Jerković, Kraljić (2 sestre), Krstulović, Kušćević, Linardović, Pavišić, Stipinović, Vidošević.

Pravih redovnica u današnjem smislu riječi bilo je svega pet. Među njima su dvije klarise u Splitu tijekom 19. stoljeća: jedna Nakić, druga Linardović. Klarisa Linardović (1820-1875) bila je šest puta izabrana za opatičku službu. Odlikovana se blagošću, razboritošću, pobožnošću i revnim obdržavanjem *Pravila*. Idejni je začetnik gradnje novoga - današnjeg - samostana klarisa, koji je dovršen poslije njezine smrti. U času njezina preminuća nazočni su opazili veliko svjetlo koje je obasjalo ćeliju. "*Kao da je sam Gospodin na taj način potvrdio svetost njezina života.*"³¹

Preostale tri redovnice pripadale su družbama: službenice milosrđa, "ančele" (Avancanić, živjela i djelovala u Bresci - Italija), školske sestre franjevke (Franulić) i družbe kćeri milosrđa (Brešković). O toj redovnici koja je, kao 23-godišnjakinja, preminula 1936. godine, donosimo nekoliko rečenica iz *Knjige nekrologa pokojnih sestara* njezine redovničke zajednice: "*Još kao kandidatice svojom vanjštinom odavala je upravo nešto anđeoskoga, vidljiv dokaz krasne joj duše. Svoje dužnosti izvršavala je do najmanje sitnice, iako je često pobolijevala i imala malu temperaturu. (...) U bolesti je bila uzorno strpljiva. Pobožna je bila osobito Majci Božjoj i dušama u čistilištu. (...) U bolesničkoj sobi bolnicu položila je sv. vječne zavjete. Dok su sestre, po njezinoj želji, pjevale pjesmu 'Poziv nježni', raširi ruke i sva blažena upre svoje vedre oči u raspelo kraj kreveta i punim glasom reče: 'O Isuse, dođi, dođi po mene!'*" Umrla je iste noći, a o sprovodu je zapisano: "*Sve je obavljeno tiho i jednostavno, kao što je i život drage nam s. Konzolate bio tih i jednostavan.*"

30. FRANULIĆ, *Neke značajke naših vjernika u prošlosti*, u *Služba Božja* 1 (1978), 80-85.

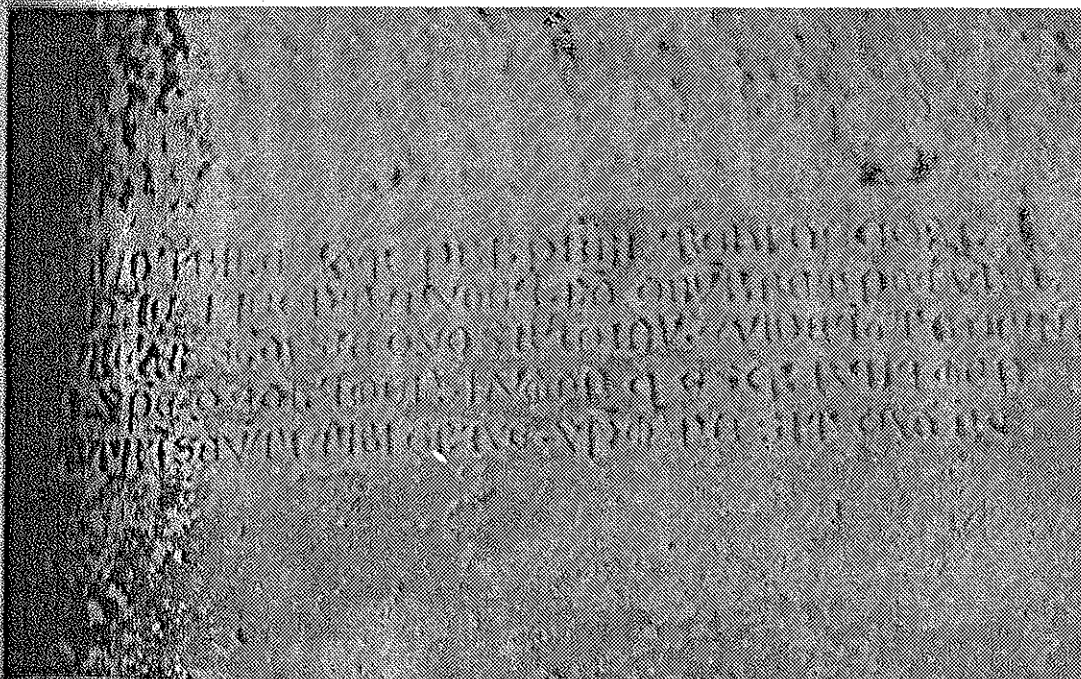
31. A. PETRIČEVIĆ (S. Marija od Presv. Srca), *Samostan sv. Klare u Splitu 1308-1978*, Split 1979, 51.

32. Sestre spomenute družbe imaju svoj samostan u Nerežišćima od 1936. godine.

4. Nerežiški župnici

U ovoj je studiji govor prvenstveno o svećenicima rodom iz Nerežišća, dakle onima koji su župnikovali u zavičaju ili drugdje. Zbog cjelovitosti ovoga prikaza treba također spomenuti istaknutije nerežiške župnike premda nisu rodom iz te župe, ali su se afirmirali upravo u tomu mjestu svojega službovanja.

Utjeljenjem hvarsko-bračke biskupije 1147.g. župnik Nerežišća, onodobni upravni sjedišta otoka, imenovan je arhiprezbiterom (nadpopom) Brača. Uz ovu osobu, premda ne redovito, bila vezana i služba biskupskog vikara još u prošlom stoljeću. Ako ćemo se osloniti na predaju, aktualnu još i početkom 19. stoljeća, brački je arhiprezbiter u osobi nerežiškog župnika "stariji više stotina godina od hvarske biskupije."³³ Naime, još dok su otoci današnje hvarske biskupije bili u sklopu splitske nadbiskupije, na njima je rezidirao nadbiskupov namjesnik - arhiprezbiter. "Ne zna se točno gdje je boravio, a najviše možda na Braču jer je najbliži Splitu i prikladniji za dopisivanje s kurijom."³⁴

Latinski gotički nadgrobnji natpis iz 14. st. u crkvi sv. Nikole u Nerežišćima (na njemu se spominju župnici Purča i Stojša).

Prije 1228.g. ne znamo po imenu nijednoga bračkog arhiprezbitera. To je razumljivo kad znamo da su najstariji brački dokumenti propali u višekratnim požarima komunalnog arhiva. Iz 13/14. st. poznata su nam dvojica župnika sa sta-

33. ŽAN, *Stari župski ljetopis 18/19. st.*, 31.

34. A.CICCARELLI, *Osservazioni sull'isola della Brazza*, Venezia 1802, 50-51; ISTI, *Il Parroco di Nerezi è anche Arciprete della Brazza* (rukopis u župskom arhivu u Pučišćima).

rohrvatskim imenima: Purča i Stojša. Taj drugi je proučavao bračku prošlost i njoj pisao na latinskom jeziku. Nije isključeno da je upravo on autor nadgrobno natpisa, sastavljena metrički, s latinskim gotičkim pismenima iz prve polovice 14. st. u staroj župskoj - danas grobljanskoj - crkvi sv. Nikole. Taj jedini ovaj latinski natpis iz srednjega vijeka na Braču u hrvatskom prijevodu glasi: "U ovom grobu leže časni, vrijedni i dični arhiprezbiteri. Purčo i Stojšo, neka vas ne pokriva tmina muke. Nego, o sveti Kriste, neka oni ugledaju Tebe, božanski zaklon, jer Ti utjeha, svjetlo i pomoć. A tebi, prolazniče, neka ne bude neka ne bude teško za to se pomoliti Kristu." 35

Dujam Hranković (iz raseljena bračkog naselja Gradac), poslije hvarski biskup, kao nerežiški župnik 1405. g. napisao je najstariji očuvani prikaz bračke prošlosti: "*Braciae Insulae Descriptio*". Dijelovi toga rukopisa doprli su do nas zaslugom A. Ciccarellija, koji je zastupao mišljenje da bi se Hrankovićev *Opis* mogao usporediti s povjesnicama Tome Arhidakona i Mihe Madija te s arhivskom građom koju je objelodanio Muratori. Pošto je skupio mnogo podataka o bračkoj prošlosti te poslije čitanja Luciusa i Farlatija, Ciccarelli se uvjerio da je taj *Opis* istinska povijest, dragocjenija od svih ostalih o Braču. Zbog svojega znanja i čestitosti Hranković je bio ugledan i dobro poznat u domovini i drugdje.³⁶

Najzaslužniji župnici u više nego tisućljetnoj povijesti župe jesu braća DDr. Jeronim (poslije šibenski biskup) i DDr. Frane Bonačić iz Milne (18.st.). Svoje rimsko iskustvo s glazbeno-liturgijskog područja primijenili su u svojoj župi koju su trajno zadužili izgradnjom i uređenjem župske crkve u današnjem obliku. Za potrebe nerežiške crkve Jeronim je u Mlecima tiskao hrvatski katekizam koji je doživio dva izdanja (1743. i 1761.). Svojedobno je izvršio važnu ulogu u katekiziranju ne samo u hvarskoj i šibenskoj biskupiji nego i u drugim južnohrvatskim biskupijama.³⁷ Na temelju njihovih ljudskih, svećeničkih i dušobrižničkih odlika Bonačići bi - da su bili u kojemu većem katoličkom narodu - možda već bili kanonizirani. Oba su brata registrirana u "*Hrvatskomu biografskom leksikonu*"³⁸ te u

35. OSTOJIC, *Gotički natpis iz XIV. st. u Nerežišćima na Braču*, u *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku LXV- LXVII (1963-1965)*, Split 1971, 315-322. Natpis u latinskom originalu glasi (kako ga je Ostojic razriješio i interpugnirao):

*Honorabiles atque probi presbyteri archi decori
in hac iacent tumba. Non obumbret poenae umbra
Purcham, Stoisam, o vos, randidum videant te divinum,
Sancte Christe, o solamen, lumenque esque iuvamen.*

At transeunti tibi grave Christum ne sit exorare.

36. A. JUTRONIĆ, *Dujam Hranković - pisac "Opisa otoka Brača" iz godine 1405.*, u *Iz kulturne prošlosti Brača*, Split 1970, 5-22.

37. FRANULIĆ, *Pastoralni profil braće Jeronima (1709-1762) i Frane (1724-1788) Bonačiću*, u *Služba Božja* 1 i 2 (1989), 116-130.

38. Sv. II, Zagreb 1989, 127. Među literaturom o Frani ondje je navedena i diplomatska radnja J. Franulića (njezin naslov kao u bilj. 11).

... "Znameniti i zaslužni Hrvati", u koju je također uvršten i već spomenuti
...³⁹

Dr. Ante Milićević iz Omiša, koji je u dobi od 36 godina umro 1903. go-
... to se nadaleko proćuo po svojoj znanstveno-spisateljskoj djelatnosti, a
... bio istaknuti pastoralni, društveni i karitativni radnik. Sudeći po započetju
... na mnogim područjima, bio bi opravdao nade koje su u njega polagali pogla-
... i podređeni, ali ga je prerana smrt u tomu pretekla.⁴⁰

Na kraju spomenimo i trojicu župnika iz ovoga stoljeća. Kuzma Vućetić iz
... vrstan paleograf, svojim je povijesnim istraživanjima puno pomagao don
... Bullću, povjesniku Tadiji Smičiklasu⁴¹ i dru Mirku Vrsaloviću. Jakov Lušić
... u okviru Katoličke akcije i crkvenih društava, razvio je silnu pastoral-
... djelatnost.⁴² Sadašnji hvarski biskup Slobodan Štambuk također je bio
... župnik.

5. Nerežiški župljani

Pri kraju ovoga izlaganja, u kojemu su prvenstveno bile tretirane Bogu pos-
... robe, red je nešto reći i o nerežiškim župljanima, jer se zapravo od njih u
... mjeri sastojala (i sastoji) nerežiška župska zajednica.

Plan ovoga prikaza već je u više navrata obrađivao nerežiške župljane. Bilo
... o međudnosima svećenika i vjernika, sudjelovanju vjernika u bogos-
... nepričešćenima za Uskrs, javnim grešnicima, poštivanju nedjeljnog
... praznovjernih, pohađanju vjeronaučne pouke i odgoju svećeničkih kan-
... Drugom zgodom pisao je i njihovu moralnom životu, raznim vidovima
... bratovštinama, težnji za savršenim životom i uopće o kulturnom
... Posebno je prikazao liturgijski život dotične župe u razdoblju od 16. do
... (misa, sakramenti, časoslov, propovijedi, procesije).⁴⁵

Uzi sve negativnosti, koje tijekom povijesti nahodimo također i u životu
... župljana (u svakoj pšenici ima kukolja!), u starim matičnim knjigama
... i pohvalne zapise u prigodi smrti pojedinih župljana, koje se hvali zbog
... kreposna života i uzorne smrti. Objelodanjena je, primjerice, bilješka o

³⁹ Zagreb 1925 (uredio E. LASZOWSKI), 33,111.

⁴⁰ IRANULIĆ, *Dr. Ante Milićević (1867-1903)*, u *Crkva u svijetu* 2 (1977), 185-187.

⁴¹ U predgovoru II. sveska svojega *Codex-a diplomaticus-a* (Zagreb 1904) među ostalima na
... zahvaljuje i Vućetiću.

⁴² IRANULIĆ, *Promicatelj Gospine slave*, u *Marija* 5(1986),188-189; ISTI, *Don Jakov Lušić*
(1893-1985) kao pastoralni radnik, u *Služba Božja* 2 (1986),182-185.

⁴³ IRANULIĆ, *Jedan pogled na naše vjernike u prošlosti*, u *Služba Božja* 3 (1987),270-281.

⁴⁴ Usp. bilj. 30.

⁴⁵ IRANULIĆ, *Jedna slika iz liturgijske prošlosti*, u *Služba Božja* 4 (1976),366-371.

osobi za koju dotični župnik, inače dvostruki doktor, vjeruje da je - zbog strpljivosti i primjerna podnošenja teške bolesti - odmah otišla u raj.⁴⁶

Ispuštajući ostale kraće pohvalne zapise, jedan će odulji biti prenesen u cijelosti. Pošto je 1802. g. upisao smrt jedne župljanke, onodobni je župnik dopisao na latinskom jeziku slijedeći tekst, koji se ovdje donosi u hrvatskom prijevodu (...): "Koje je kreposti imala ta djevica pokazat će ovaj zapis. Margarita Boldova 47 godina svojega života posvetila je jedino Bogu. Kao vrijedna švelja svojim plamenitim srcem svima je postala sve. Presavjesno je opsluživala zapovijedi prema Bogu i bližnjemu. Bila je zaslužna ravnateljica brojne bratove obitelji. Uvijek je nosila skromnu odjeću svojega staleža. Stalno pobolijevajući bila je velikodušna ljubiteljica samoće. Radila je danonoćno. Uravnotežena u sreći i nesreći. Zgražala se nad taštinom i neumjerenostima. Odlikovala se poniznošću, blagošću, čestitošću, razboritošću, trijeznošću i strpljivošću. Svagdje je bila poznata i hvalejena, svima draga. Njezin duhovni vođa bio je zadivljen tolikim krepostima. Vrlo joj je zahvalan što mu je 13 godina preodano vodila kućanstvo. Na dan njezine smrti brački arhiepiskop i nerezški župnik Ivan Metličić, ne znajući da li bi se više žalostio ili radovao, napisao je ovo neka bude na trajan spomen tako rijetka i uzvišena izdanka njezinih predaka, na slavu takve djevice, na pohvalu njezinih zavičaja, na primjer njezinu rodu, na uzvišenje katoličke vjere, na ukor filozofije našega doba!"⁴⁷

Dok su trećoretkinje ("picokare") njegovale savršeni život u zajednici, imamo primjere kad su to činili osamljeni pojedinci. To su bili čuvari crkvice Presv. Trojstva ("eremiti"), izvan mjesta u polju. Dopuštenjem nerezškog župnika tijekom 17. st. ondje susljedno borave dva "eremita". Odlučili su kraj te crkvice služiti Bogu, obavljajući pobožnosti i moleći ružarije na razne nakane. Uzdržavali su se obrađivanjem zemlje i od vjerničke milostinje, koju su odlazili tražiti poglavito u doba berbe grožđa, i time uzdržavali povjerenu im crkvu.⁴⁸

Govor o nerezškim župljanima zaključit ćemo spomenom jednoga istaknutog vjernika iz našeg stoljeća. To je Zvonimir Restović (1914-1980), dugogodišnji sakristan i zvonar. Neizostavno je sudjelovao u svim liturgijskim činima. Još više bio je čovjek duboko proživljene osobne molitve, koji je svakodnevno razmatrao. Njegova živa vjera i ljubav prema Crkvi pokazivala se i na djelu, kad se nije us-

46. Usp. bilj. 37.

47. ŽAN, *Matica umrlih* III. (nepaginirano).

48. Usp. bilj. 30. Tijekom istoga stoljeća nahodimo slične "pustinjake" i drugdje, primjerice u blizini poljskih crkvice na širem području hvarske župe. Usp. J. KOVAČIĆ, *Zapisi o crkvama u Hvaru*, Hvar 1982, 177, 191-193; ISTI, *Iz hvarske kulturne baštine*, Hvar 1987, 230.

pljiva
i cijlo
pisma
odlu
dovij
z pl
rema
iek je
tušna
zžali
ošću
hvali
Vrlo
zzina
bi se
tkaj
zina
zoflj
ima
resy
tije
vico
avali
oglae
nula
išnj
višo
rao
: us
a bli
ama

namjerno izložiti za Božju stvar. Ostavio je divan primjer neumorna klanjatelja Euharistijskom Spasitelju. Nerežišćanin don Dinko Jerković tvrdio je kako u svojem životu (umro je kao 94-godišnjak 1987.g.) nije upoznao svećenika ili redovnika koji bi u tom smislu bili revniji od Restovića. Krunica mu je bila stalna pratilica. Doista je duhovnost toga svjetovnjaka bila vrijedna divljenja. Na toga malena čovjeka, atleškog izgleda, može se primijeniti izreka: "Zdrav duh u zdravu tijelu".

Zaključni osvrt

Poslije toga tek globalna prikaza - *per summa capita* - o Bogu posvećenim osobama iz Nerežišća tijekom prošlosti, jasno je da njihov broj (stotina u 600 godina, čime se to mjesto potvrđuje kao "svećeničko gnijezdo") i višestruki doprinos nije zanemariv u okviru Crkve u Hrvata, u kojoj Nerežišća spadaju među najstarije župe uopće. Svećenici i redovnici, o kojima je bilo riječi u prethodnim poglavljima, rodom su iz Nerežišća, dakako po muškoj lozi. Osim pisca ove studije, živi je svećenik i don Emil Pavišić. Stalni đakon, dipl. teolog Frane Beroš na službi je u Kaminčenu. Možebitne svećenike, rođene izvan dotičnoga mjesta, a kojima bi majka bila iz Nerežišća, u prošlim stoljećima gotovo je nemoguće identificirati. Ipak spomenimo četvoricu živih: prof. fra Josip Ante Soldo (majka Franulić), član franjevačke provincije Presv. Otkupitelja, don Gajo Cvitanić (majka Ljubić), svećenik splitsko-makarske nadbiskupije te dvojica u prekomorskim zemljama: Ivo Šapunar (majka Dubravčić), diječ. svećenik u Chileu i Frank Vranjoš (majka Restović), salezijanac u SAD.

Makar je redovnika, s obzirom na sveukupan broj svećenika (oko 100), bilo namjerno jako malo (svega 8 potvrđenih), upravo je među njima najznamenitiji od svih mjesnih svećenika i redovnika fra Bernardin Drivodilić "Splicanin". Zbog svajega nezaobilazna mjesta u povijesti hrvatske pismene kulture, on je u domovinskim razmjerima uopće najpoznatiji Nerežišćanin, a također se opravdano može ubrojiti i među najzaslužnije Bračane.

Konventualac dr. Fertilio ostavio je primjer redovnika koji je doista težio za savršenstvom, što je uostalom i svojstveno redovniku. Njegov redovnički subrat iz Padove, koji je piscu ove studije dostavio podatke o Fertiliju, među ostalim o njemu piše: "Čin je velike odvažnosti i autentična zvanja pokucati na vrata pado-
vinskog samostana, u vremenu tako mučnu i neprijateljski raspoloženu za bilo

49. FRANULIĆ, *Spasila ga krunica*, u *Marija* 6 (1985), 235.

50. K. JURIŠIĆ, *Katalog hrvatskih Božjih ugodnika*, u monografiji *Tavelić*, Zagreb 1971, 213 (234).

koji oblik redovničkog života i crkvene službe. Imao je veliku milost živjeti u vremenima kad je biti redovnik i otvoreno ispovijedati vjeru značilo biti heroj."

I malobrojne redovnice (svega 5 u današnjem smislu, ne računajući već spomenute "picokare") ostavile su iza sebe neizbrisiv trag. Jedna od njih - klarisa Linardović - u domaćoj hagiografskoj literaturi registrirana je među onima koji su umrli na glasu svetosti.⁵⁰ Inače je ona - kako je piscu ovoga rada potvrdila s. Marija od Presv. Srca OSC - najznamenitija od svih klarisa njihova splitskog samostana, koji je utemeljen 1308.g.

Osim što su domovinskoj Crkvi podarila dvije tako zaslužne Bogu posvećene osobe (konventualac Drivodilić i klarisa Linardović),⁵¹ Nerežišća su i u hrvatskim okvirima kao naselje imala specifičnu ulogu. Za razliku od pojedinih gradskih središta na istoimenim otocima (Krk, Rab, Hvar i Korčula), koja su ujedno bila sjedišta biskupa i komunalne uprave, Nerežišća su bila upravno središte stare bračke komune preko osam stoljeća, ali nisu imala biskupa. On je bio zajednički za hvarsku i bračku komunu, a nerežiški župnik - kao najčasniji među bračkim svećenstvom - imao je naslov arhiprezbitera.

Među bračkim župama nerežiška se ističe ne samo starinom i prvenstvom, nego je jedinstvena i po broju sakralnih objekata. Uz župsku crkvu - koja se u literaturi bilježi kao najmonumentalnija na otoku⁵² - ondje ima još 10 manjih crkava, građenih u razdoblju od 11. do 18. stoljeća. Osnovni zidovi jedne, danas porušene, crkve (sv. Teodora) pripadaju starokršćanskom razdoblju. Reljefnu Gospu iz crkve sv. Filipa i Jakova neki stručnjaci drže najljepšim Marijinim likom na otoku.⁵³ Orgulje znamenita graditelja svjetskoga glasa sveć. Petra Nakića iz 1753.g. još su u uporabi.⁵⁴ "Dugi vremenski biljeg materijalne i duhovne moći nazočan je u Nerežišćima do danas."⁵⁵

51. Dva hrvatska kanonizirana sveca pripadaju franjevačkom redu, također i te dvije osobe, najznamenitije ne samo među Bogu posvećenim osobama nego i uopće među stanovnicima Nerežišća tijekom povijesti. Ta činjenica bjelodano pokazuje koliku su ulogu imali sljedbenici sv. Franje u prošlosti hrvatskog naroda i pojedinih njegovih naselja. Od svjetovnjaka najznamenitiji je Nerežišćanin (doduše podrijetlom, ne rođenjem) slavni slikar Federiko Benković (1677-1753), kojim se zaključuje niz velikih hrvatskih umjetnika koji su djelovali izvan domovine. Iz Nerežišća je i Katarina Kevešić (1775-1838), majka velikana talijanske kulture 19. st. Nikole Tommasea, koja zauzima važno mjesto u njegovu književnom stvaranju. Kći nerežiškog iseljenika Lenka Franulić (1908-1961) veliko je i nezaobilazno ime u novinarskom, književnom i uopće kulturnom životu Chilea. Još je živa Lily Garafulić (1914), kći nerežiških iseljenika, slavna čileanska kiparica, poznata i izvan domovine. Bila je prva žena u cijelom svijetu koja je pristupila kiparskom radu velikih dimenzija.

52. K. PRIJATELJ, *Novi vijek*, u *Kulturni spomenici otoka Brača*, Supetar 1960, 199.

53. Usp. bilj. 2.

54. I. BABAROVIĆ, *Orgulje u Nerežišćima*, u *Sveta Cecilija* 3 (1943), 98-99; 4-5 (1943), 146-147. I prije Nakićevih crkva je imala orgulje. Sadašnje Nakićeve jedan glazbenik nazvao je "najmilozvučnijima koje je ikada čuo". Uz spomenute Nakićeve orgulje, u 18. st. prigodno je u nerežiškoj crkvi nastupao i orkestar. Kad je već govor o glazbenom životu Nerežišća, vrijedno je spomenuti i filharmoniju koja je djelovala svršetkom 19. st., kad se po nerežiškim kućama nahodi desetak glasovira.

55. Usp. bilj. 2.

Više se puta mogla pročitati misao pojedinih domaćih crkvenih povjesnika kako pisanju povijesti domovinske Crkve moraju prethoditi monografije o pojedinim župama i osobama. Uz ostale radove pisca ove studije o svojoj zavičajnoj župi,⁵⁶ ovaj je imao za svrhu prikazati doprinos nerežiških duhovnih osoba Crkvi u Hrvata, a taj - kako smo vidjeli - nije beznačajan. To je upravo sada vrijedno naglasiti kad se ta župa, zajedno s općom i domovinskom Crkvom, nalazi pred trećim tisućljećem svojega opstanka.

Tim su prikazom⁵⁷ Bogu posvećene osobe iz dotične župe, do danas prekrita zaboravom i u javnosti nepoznate, na neki način oživljene, makar su pojedine među njima već stoljećima u vječnosti. Ovdje kao da se obistinjuje ona duboko teološki utemeljena tvrdnja: "*Nema mrtvih. Postoje samo živi: na ovoj zemlji ili na drugom svijetu*" (M. Quoist).⁵⁸

56. Glavnina dotičnih radova popisana je u bilješkama ove studije.

57. To je zapravo zaokružen sažetak crkvene povijesti nerežiške župe, čime je u znanstvenoj literaturi popunjena praznina na tom području.

58. Pisac ovoga prikaza spreman je zainteresiranima pružiti detaljnije podatke o bilo kojoj od Bogu posvećenih osoba iz Nerežišća, koje su u ovom radu tek skupno spomenute.